

Med kmetovalci globalno je kar nekajkrat več samomorov kot v splošni populaciji. Več je depresije in anksioznosti. Po nekaterih študijah je vsak tretji kmet vsaj rahlo depresiven, še več pa jih doživlja stalno tesnobo. Slovenija teh statistik ne vodi, a da pri nas ni nič drugače, pove dr. Duška Knežević Hočevnar, antropologinja, ki preučuje duševno zdravje kmetov od blizu, tako, da se z njimi ne le pogovarja, ampak tudi živi in dela.

Tekst: **TINA NIKA SNOJ**, foto: **ŠIMEN ZUPANČIČ, SHUTTERSTOCK**

Kmetijstvo ni zgolj poklic, temveč način življenja. Delo kmeta se ne konča ob 16. uri, iz službe se ne odpelje domov in odloži misli nanjo do naslednjega dne. Razmišljanje o živini, poljih, stroških, o vremenu se nikoli ne konča. Nekateri se ne znajo pogovarjati o ničemer drugem, pravijo. Delo kmeta ni le fizično naporno, ampak tudi izjemno stresno zaradi vsakodnevnih odgovornosti. Živnorejci so med najbolj obremenjenimi – krave je treba molsti vsak dan, prašiče hraniti, digitalne sisteme in robote nadzirati, hkrati pa opravljati administrativno delo in prodajo. Delo si tisti, ki so registrirani

kot kmetovalci, delijo s starši, otroki, sorojenci, partnerji. Tudi če kak član družine dela drugje, pomaga še na kmetiji. Gre torej za tesno povezano skupnost, ki si deli veliko več kot navadna družina. To pa je

Skrita kriza podeželja

lahko velik pritisk, še posebej če se predstave o tem, kako bi bilo treba kmetijo voditi, razlikujejo. S kmetovanjem so tesno povezani tudi identiteta, občutek smisla in družinska odgovornost. Že samo to bi bila dovoljšna podlaga za stres in napetosti, ki lahko obremenijo duševno zdravje, a tu se šele začne, poudari Knežević Hočevnar.

Kmet mora biti zdrav! Telesno zdravje je za kmeta stvar preživetja, saj je delo težavno, zmanjka pa ga nikoli. Včasih so zato telesne okvare in hibe skrivali, saj se tak otrok ne bi mogel poročiti. »Danes sicer naglas potožijo, kaj vse jim je, a to jemljejo za normalno, češ, ne moreš nositi 50-kilogramskih vreč, ne da bi imel kak zdrs vretenca in obrabo kolen. Ko sem delala z njimi, sem se

Dr. Duška Knežević Hočevnar preučuje duševno zdravje kmetovalcev iz prve roke. Z njimi se pogovarja, dela, trpi in se veseli.

skoraj skurila. Ob šestih zjutraj začnejo, domov prideš ob desetih zvečer, potem pa še do dveh zjutraj pišeš zapiske,« opisuje raziskovalka.

Zanimiv fenomen, ki ga je zasledila predvsem pri moških, ki so jim zaradi delovne nesreče morali amputirati ud, je namerna pozaba. Kljub oviranosti so ti ljudje delali vse še naprej in bili pri tem izjemno inovativni. Ni pa se smelo o njihovi invalidnosti govoriti, to je bil tabu.

Tudi duševne težave in čustvene stiske niso nekaj, o čemer bi se kaj dosti pogovarjali. Te dobremu kmetovalcu ne pritičejo. »Zakaj pa zdaj ta raziskava, so me spraševali, a zdaj smo pa še nori?!« pravi Knežević Hočevnar. »Moški potrdijo psihične napetosti ob delovnih vrhuncih, zlasti oktobra, ob žetvi. A že zato, ker vedo, kaj je razlog za stres, se jim ne zdi vredno, da bi se s tem ukvarjali. Bo že minilo. Za visok krvni tlak se gre k zdravniku, za tole pa ne, je njihovo prepričanje.«

Kmet mora biti zdrav. Da lahko dela na polju, poskrbi za živino, od-

plača kredite, ki jih ima vsak, saj je v kmetijo treba nenehno vlagati. Trdo delo ne dovoljuje bolezní in počitka. Tudi dopusta ne. Misel, da bi šel na počitnice ali potovanje, je bližje le mlajšim kmetovalcem, pa tudi tem ne vsem. Enako je z upokojitvijo. Kmet lahko preda kmetijo mlajši generaciji, a delati ne bo nehal. Saj bi tudi težko ob kmečki penziji, ki znaša okoli 200 evrov.

Kmeta obremenjuje tudi stalna nevarnost za poškodbe in smrt. Pri delu s težko mehanizacijo, pri podiranju dreves, postavljanju hleva, pri popravilih strojev. In – najhujša – možnost, da se poškoduje otrok. »Kmečki otrok je navajen kombajna,« pojasni Knežević Hočevnar. »Če mu bo žoga ušla poden, jo bo šel iskat.«

Ovisen od vremena, zdravja, države, trga ... Čeprav kmetje, še posebej moški, neradi govorijo o svojih občutkih in duševnem zdravju, pa znajo povedati, kaj je tisto, kar jih ponoči drži budne.

Duševno zdravje kmetov

*Med kmetovalci je
nekajkrat več samomorov
kot med splošno populacijo.*

poišče pomoč, moški pa čakajo do konca. Podeželsko okolje je še vedno izjemno patriarhalno in za moškega se ne spodobi, da tarna in joka. Poleg tega mnoge ženske delajo drugje, domov pa nosijo denar za investicije v kmetijo. On je nosilec dejavnosti in uspešnost kmetije vidi kot ne le svojo odgovornost, ampak tudi kot potrditev, koliko je sposoben in vreden. Ženske se znajo po tožiti, da nimajo nič od življenja, da se počutijo izpraznjene in izčrpane, da jih skrbi, kako bodo, če se možu kaj zgodi. Moški pa si takih občutkov ne dovolijo. Obenem pa so bolj nepotrpežljivi kot ženske. Težave hočejo rešiti takoj, težko jih prenašajo dolgo. Največje žrtve patriarhalnosti so zato prav oni sami.«

Potrebovali bi celovito podporo. V Sloveniji se prve pobude psihosocialne pomoči šele razvijajo. Program Polja moči, ki ga vodi projekt Omra, ponuja spletne delavnice in svetovanje kmetom. Namen je prepoznati vire stresa in kmetom ponuditi informacije, kako iskati pomoč. A ozaveščanje in informiranje nista dovolj, je prepričana Knežević Hočevar, potrebovali bi celosten pristop. Nekaj podobnega, kot imajo v Belgiji, kjer projekt Agrikol, v katerem je 12 svetovalcev z različnih področij – za finance, kredite, tehnologijo, digitalizacijo, za pravna vprašanja ter psiholog. Kmetje dobijo zelo konkretno pomoč pri svojih težavah, hkrati

»Velika stvar je seveda vreme, od katerega je kmet vedno odvisen,« pove Knežević Hočevar. »Pa stopnjevanje tempa in količine dela, ki ga je kljub mehanizaciji čedalje več. Na drugem mestu so slabe odkupne cene. Ko sem poslušala o njihovih stroških in odkupnih cenah, ki se niso spremenile že deset let in na katere nimajo nobenega vpliva, sem pomislila, da so pravi heroji, da sploh še kmetujejo. Morijo jih tudi slabi odnosi, bodisi medgeneracijski bodisi tradicionalni spor med taščo in snaho, pa tudi med partnerjema, sorojenkami in sorojenci glede predstav o tem, kako se dobro kmetuje. Stalen vir skrbi so slabo zdravje in poškodbe tako ljudi kot živali. Zanimivo, tišči jih tudi slab ugled v kmečki skupnosti, pa tudi širše, saj poslušajo, da so kmetje paraziti subvencij, onesnaževalci okolja, zagamani konservativni desničarji itn. Nekateri tudi zaradi tega ne spijo že desetletja.«

Velik del stresa povzročajo finančne in krediti, kjer se vse lahko zruši

z eno slabo letino. Da kmet brez pomoči države nima nobenih možnosti za preživetje, povedo vsi. Obenem pa so nad državo razočarani in frustrirani, saj za kmete, pravijo, ne naredi dovolj. Stabilnosti in gotovosti preprosto ni. »Predstavljajte si, da potrebujete nov hlev. Dobili ste 300.000 evrov subvencije, a kaj, ko hlev stane dva milijona. Vzeti morate torej še ogromen kredit, 7.000 evrov mesečnega obroka. Odkupna cena vaše živine pa lahko kadarkoli zaniha. Januarja nimate pojma, po koliko jo boste lahko decembra

prodali. Vmes vam jo lahko zagode še vreme in ostanete brez krme. Živina lahko zbolí. Obenem pa morate slediti vsaj 40 ukrepom kmetijske politike, ki se neprestano spreminja.«

Samomora štirikrat več med moškimi. Čeprav Knežević Hočevar ni medicinka, kot sama pravi, pogosto vidi znake depresije, anksioznosti in izgorelosti. Stresu najpogosteje podležejo moški, ki roko nadse dvignejo kar štirikrat pogosteje kot ženske. »Ženska prej

pa še psihološko podporo. »Potrebovali bi kmetijske svetovalce, ki bi delali, kot so nekoč, ko so šli na teren in svetovali, kaj se spleča in kaj ne, kako voditi kmetijo, kakšen kredit vzeti. Zdaj so birokrati, ki izpolnjujejo gore papirjev, za drugega ni časa. Kmetovalcu pa ne moreš pomagati samo s tem, da ga naučiš prepoznati svoje počutje in dati ime depresiji ali izgorelosti. Treba je reševati njegove konkretne težave, ki so zelo otipljive in resnične. Treba je zdraviti vzroke, ne le simptomov,« zaključí Knežević Hočevar. ■